

УДК 330.341.2

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗРОСТАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ****Панкратова О.М., к.е.н.***Харківський інститут фінансів**Київського національного торговельно-економічного університету*

У статті проаналізовано розвиток інноваційного сектору економіки України. Інноваційні проблеми займають важливе місце у забезпеченні темпів зростання економіки регіонів і національної економіки в цілому. Сьогодні феномен інноваційного розвитку виходить навіть за чисто економічні рамки й охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства. Провідні країни світу здійснюють перехід до інноваційного суспільства, який ґрунтується на генерації, розповсюдженні та використанні знань. Але Україна залишається на периферії світових інноваційних систем. Україна продовжує бути сировинною країною із надзвичайно високою інертністю не тільки в генерації, але й у використанні чужих інновацій. Тому питання інноваційної діяльності, інноваційного розвитку для України залишаються актуальними. За мету у роботі ставиться виявлення сучасних тенденцій, проблем і шляхів активізації інвестиційної діяльності в Україні. На основі аналізу кількісних параметрів інноваційного сектора економіки України в процесі дослідження було зроблено висновки, що стратегічною метою економічних перетворень в Україні має стати інноваційний розвиток, який може бути реалізований тільки на основі структурної перебудови економіки. Розробка та впровадження інноваційної політики є важливим напрямом регулювання інноваційних процесів на рівні держави.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційне суспільство, інтелектуальний капітал, інновації, технології, держава

UDC 330.341.2

**INNOVATIVE ACTIVITY AS AN INSTRUMENT NATIONAL
ECONOMIC GROWTH****Pankratova E.N., PhD in Economics***Kharkov Institute of Finance of Kyiv National University of Trade and Economics*

The paper deals with the development of the innovative sector of the Ukrainian economy. Innovative problems occupy an important place in ensuring the growth rates of the economy of the regions and the national economy as a whole. The phenomenon of innovation development goes beyond a purely economic framework and covers practically all the main spheres of public activity nowadays. Leading countries of the

world are moving to an innovative society. This transition is based on the generation, dissemination and use of knowledge. But Ukraine remains on the periphery of world innovation systems. The country has an extremely high inertia not only in generation, but also in the use of foreign innovations. Therefore, the issues of innovation activity, innovative development remain relevant for Ukraine. The identification of current trends, problems and ways of activating innovation in Ukraine is the goal of the work. Quantitative parameters of the innovative sector of the Ukrainian economy were analyzed. Innovative development should become a strategic goal of economic transformations in Ukraine. Such a path can be realized only on the basis of structural restructuring of the economy. The development and implementation of innovation policy is an important direction in the regulation of innovation processes at the state level.

Keywords: innovative development, innovative society, intellectual capital, innovation, technology, the state.

Актуальність проблеми. Сучасні теорії інноваційного розвитку змістили акценти у поведінці людей, сформували у них прагнення до накопичення знань. Економічне зростання країн великою мірою залежить від інноваційної активності підприємницьких структур, від їх прагнень, зусиль і здатності використовувати у своїй діяльності новітні технології, творчо підходити до визначення способів задоволення потреб споживачів, на основі чого вдосконалювати та оновлювати продукцію, отримуючи більші доходи і зміцнюючи свої ринкові позиції.

Сьогодні розвиток любой країни неможливий без усестороннього і постійного впровадження нововведень, перетворення науковиз знань в технології виробництва. Провідні країни світу здійснюють перехід до інноваційного суспільства, розбудови економіки, яка ґрунтується на генерації, розповсюдженні та використанні знань. Але Україна залишається на периферії світових інноваційних систем сировинною країною із надзвичайно високою інертністю не тільки в генерації, але й у використанні чужих інновацій. Відсутність необхідних коштів та вагомих стимулів до впровадження сучасних, перспективних науково-технологічних розробок призвело економіку України до стагнації та інноваційної відсталості. Неможливість задовільнити внутрішній попит, висока залежність вітчизняної економіки від імпортової продукції, поглиблення регіональної диференціації за рівнем соціально-економічного розвитку окремих територій – все це є наслідком інноваційних проблем.

Від України сьогодні вимагається динамічний економічний розвиток на основі інновацій, глибокої і комплексної модернізації економіки країни і суспільства в цілому. Модернізація повинна торкнутися наукової, технологічної, організаційної і виробничої сфер. Підтримка інноваційної діяльності з боку держави, формування ефективної інноваційної політики, орієнтованої на досягнення вищих технологічних устроїв, повинне перетворитися на пріоритетний напрям державної соціально-економічної політики. Тому в сучасних умовах у зв'язку з необхідності подолання в виставанні соціально-економічного розвитку важливу роль відіграє державна політика, зокрема в сфері інновацій.

Аналіз останніх наукових досліджень. Інноваційний розвиток як змістовний аспект глобальних і локальних соціально-економічних перетворень широко досліджуються у вітчизняній і зарубіжній економічній науці. Різні аспекти інноваційної поведінки і розвитку економічних суб'єктів розглядаються в роботах багатьох зарубіжних вчених, таких як Марукович Е.И., Станюленіс О.О., Силкіна Е.В., Лебедева Е.А., Дворжак И. [1-4]. Цілий ряд публікацій, пов'язаних з в розробкою питань інноваційного розвитку, аналізом проблем інноваційного становлення суб'єктів перехідної економіки, належать таким вітчизняним авторам як Власова И., Дорошенко О.Г., Захарова Т.В., Солов'йов О.М., Цибульська Е.І., Шинкарук Л.В. та інші [5-10].

Незважаючи на те, що на практиці проблемою інновацій займаються багато вчених та науковців, питання інноваційної діяльності, інноваційного розвитку ще не знайшли свого повного вирішення та залишаються актуальними.

Мета роботи. На підставі проведеного аналізу літературних джерел, висловлювань різних вчених та фахівців, ставиться за мету виявлення сучасних тенденцій, проблем і шляхів активізації інвестиційної діяльності в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Американський вчений П. Друкер в книзі «Завдання менеджменту в ХХІ столітті», пише, що виживають тільки лідери змін – ті, хто чуйно вловлюють тенденції змін і миттєво пристосовуються до них. При цьому вони використовують собі на благо можливості, що відкриваються. Але, більш того, в бізнесі, як і в громадській діяльності не можна сьогодні домогтися успіху, якщо не генерувати зміни, постійно задаючись питанням про причини недостатньої ефективності тих чи інших аспектів роботи [11].

У своїх працях П. Друкер зазначає, що сучасна економіка принципово відрізняється від економіки 60-70-х років, яка була зорієнтована на виробництво, внаслідок чого підприємства зосереджували основні зусилля на його вдосконаленні. Найкраще це могли робити великі компанії, що домінували на ринку. З огляду на це її можна назвати інноваційною. До того ж Друкер розглядає менеджмент як «технологію управління підприємницько-інноваційною діяльністю».

Інноваційна економіка має такі характеристики:

- зростання економіки є результатом безперервних інноваційних змін; у всіх товарах і послугах присутні нові рішення;
- інтелектуальний капітал доцільно використовується для одержання корисного результату і сприяє зростанню продуктивності праці, тобто це реалізована, активна частина трудового потенціалу;
- людські знання відіграють основну роль і в масовому виробництві;
- використання людського капіталу закономірно призводить до зростання заробітків його власника;
- таке зростання доходів стимулює подальші інвестиції в людський капітал, що призводить до подальшого зростання заробітків.
- процес розвитку виробництва стає інтелектуальним; інвестиції в людський капітал – одна з основних форм сучасних інвестицій, капіталовкладення в кожне робоче місце;
- провідна роль в економіці належить малим та середнім підприємствам;
- розвиток економіки і суспільства визначається талановитими підприємцями, які беруть творчі рішення, часто ризикуючи;
- головна форма власності – це інтелектуальна власність, вона структурує суспільство і визначає його розвиток;
- оподаткування повинно підтримувати всі необхідні заходи для довгострокових інвестицій; податки повинні бути справедливими і передбачуваними.

«Хто вчасно зрозумів це і вибудував свою господарську систему відповідно до цього історичного імперативу, той має успіх, повагу і славу, хто – ні, тому залишились проблеми, невдачі та безвихідь. Інноваційність – це не тільки ключ до динамічного розвитку, добробуту, особистого успіху, а й засіб забезпечення суверенітету країни, її конкурентоспроможності у сучасному надскладному світі» [12].

Кількісні параметри інноваційного сектора економіки України виглядають як задовільні. За даними Держкомстату України, у 2015 році інноваційною діяльністю в промисловості займалося 824 підприємства, або 17,3% обстежених промислових із середньою кількістю працівників 50 осіб і більше (табл. 1):

Таблиця 1 - Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю

	Кількість підприємств
Усього	824
з них	
мали витрати на інноваційну діяльність	635
упроваджували інновації	723
з них	
упроваджували інноваційні види продукції	414
упроваджували нові процеси	400
реалізовували інноваційну продукцію, що наново впроваджена або зазнала суттєвих технологічних змін протягом останніх трьох років	570

Джерело: [13]

У 2015р. 87,7 % інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 15,2 %). Промислові підприємства впровадили 3136 інноваційних видів продукції, з яких 548 – нових виключно для ринку, 2588 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 966 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Тернопільської (27,2 % загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (12,7 %), Львівської (8,0 %), Харківської (6,6 %) областей та м. Києва (14,4 %); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (22,9 %), паперу та паперових виробів (16,2 %), харчових продуктів (11,3 %), металургійного виробництва (5,5 %).

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1217, найбільше з яких впровадили підприємства Харківської (17,4 %), Сумської (15,2 %), Запорізької (9,4 %), Дніпропетровської (6,3 %) областей та м. Києва (12,5 %); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (25,3 %), інших транспортних засобів (12,3 %) та харчових продуктів (7,8 %). Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів 458 – маловідходні, ресурсозберігаючі [13].

У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (47,5 %), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (38,2 %), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (37,5 %), інших транспортних засобів (36,1 %), коксу та продуктів нафтопереробки (28,6 %), електричного устаткування (28,2 %) [13].

У 2015 р. на інновації підприємства витратили 13,8 млрд.грн, у т.ч. на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 11,1 млрд.грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,0 млрд.грн, на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 0,1 млрд.грн та 0,6 млрд.грн – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати).

Розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності у 2015 р. відбувався наступним чином (рис. 1):

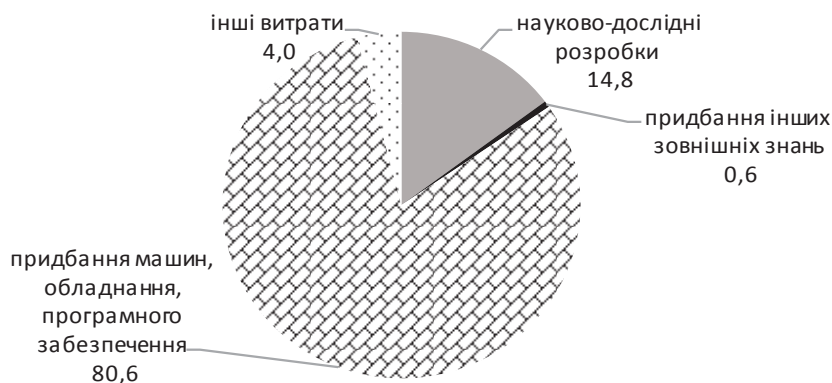

Рис. 1. Розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності, %

Джерело: [13]

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 13427,0 млн.грн (або 97,2 % загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримало 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, загальний обсяг яких становив 589,8 млн.грн (0,7 %); кошти вітчизняних інвесторів отримали 9 підприємств, іноземних – 6, загалом їхній обсяг становив 132,9 млн.грн (1,9 %); кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 113,7 млн.грн. (0,8 %) [13].

У 2015 р. 570 підприємств реалізувало інноваційну продукцію на 23,1 млрд.грн. Серед таких підприємств 37,4 % реалізували продукцію за межі України, обсяг якої становив 10,8 млрд.грн. Кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції становив 7,3 млрд.грн, майже дві її третини підприємства поставили на експорт. Значна кількість підприємств (86,0%) реалізовувала продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг становив 15,8 млрд.грн. Кожне третє підприємство реалізувало за межі України 40,1 % такої продукції.

З метою здійснення нововведень 181 підприємство придбало 1131 нову технологію, з яких 66 – за межами України. Із загальної кількості технологій 439 придбано з устаткуванням, з яких 43 – за межами України; 393 – як результат досліджень і розробок (12); 120 – за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (8); 37 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау (3); 129 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців.

У результаті інноваційної діяльності 9 підприємств створили нові технології, з яких 98 було передано іншим підприємствам, зокрема 20 – за межі України [13].

За статистичними даними 2012-2014 рр., найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Рівненської, Івано-Франківської та Харківської областей. Найвища частка технологічно інноваційних підприємств спостерігалася у Харківській (16,8 %), Івано-Франківській (16,4 %) та Рівненській (15,1 %) областях; нетехнологічно інноваційних підприємств – у Рівненській (14,7 %), Київській (11,6 %) та Вінницькій (11,0 %) областях [14].

У 2015 році ситуація дещо змінилася: серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Миколаївській, Харківській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Запорізькій, Одеській, Львівській і Тернопільській областях [13].

У розвинених країнах світу враховують специфіку відповідного регіону та на підставі його особливостей розробляють нові технології й інтенсивно їх застосовують. Наприклад, у США що року впроваджується у 8 разів більше інновацій, ніж в усіх країнах Західної Європи. Очевидно, що для підвищення національної конкурентоспроможності слід докласти зусиль в сфері розвитку інновацій. Україні потрібно в короткий проміжок часу здійснити економічний прорив.

Висновки. Об'єктивна необхідність застосування інновацій у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства викликана реаліями ХХІ століття: інформатизацією всіх сфер життя, стрімким процесом оновлення знань, глобалізацією проблем, гуманітаризацією освіти, інтеграційними процесами в економіці. Характерні для преіндустріальної і індустріальної стадій розвитку світової економіки переваги, що досягаються за рахунок низьких факторних витрат (наприклад, праця, сировина, капітал або інфраструктура) або обсягів випуску продукції, існують і використовуються компаніями як і раніше.

Але в більшості галузей вони вже не є конкурентними перевагами. У кращому випадку, це забезпечує середню окупність інвестицій. Надприбуток приносить розумне використання поряд з фінансовими активами нефінансового капіталу, яке і забезпечує домінуюче становище компанії на ринку.

Стратегічною метою економічних перетворень в Україні має стати інноваційний розвиток, який може бути реалізований тільки на основі структурної перебудови економічних галузей, технологічного оновлення промисловості та аграрного сектора при широкому використанні перспективних технологій.

Інноваційний розвиток передбачає перенесення акценту з традиційних науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій, а також перехід до випуску високотехнологічної продукції, здійснення нових організаційних форм діяльності, таких як технопарки, бізнес-інкубатори, проведення політики ресурсо- та енергозбереження.

Посилення розвитку інновацій може йти в наступних напрямках: посилення прав інтелектуальної власності; розвиток науково-технологічного співробітництва з розвиненими країнами у створенні висококонкурентних продуктів (біотехнології, нанотехнології, авіаційна та космічна галузі); державна підтримка участі українських вчених та студентів в різноманітних інноваційних програмах ЄС, Китаю, Канади, США та інших країн, у розвитку яких велику роль зіграла інноваційна складова; розвиток «інноваційних полюсов» на базах наукових і науково-виробничих організацій і підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марукович Е. И., Станюленис О. О., Штук Е. М. Формирование региональной инновационной инфраструктуры / Мат. респ. науч.-практ. конф.: Научно-инновационная политика в регионах Беларуси. – Мн.: ГУ «БелИСА», 2005. – 100 с.

2. Силкина Е. В. Направления государственной инновационной политики различных стран мира / Материалы международного форума «Инновационные технологии и системы» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belisa.org.by/rii/izd/other/Fomm/fr34.html>.
3. Лебедева Е.А. Венчурные фирмы в США / Е.А. Лебедева // Вопросы изобретательства. – 2009. – № 8. – С.75-87.
4. Дворжак И., Кочишова Я., Прохазка П. Венчурный капитал в странах Центральной и Восточной Европы / И. Дворжак, Я. Кочишова, П. Прохазка // Проблемы теории и практика управления. – 2013. – № 5. – С.26-42.
5. Власова И. Особенности финансирования инновационной сферы в развитых странах / И. Власова // Вестник КНТЭУ. – 2009. – № 1, С. 36-46.
6. Фінансово-економічний потенціал України як складова глобалізаційно-інтеграційних процесів : монографія / за заг. ред. Г.О. Дорошенко. – Харків: Видавництво «НТМТ», 2015. – 314 с.
7. Захарова Т. В. Інноваційна політика держави та принципи її регулювання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/zaharova-tv-innovatsiyana-politika-dergavi-ta-printsipi-yiyi-regulyuvannya/>
8. Соловійов О. М. Удосконалення механізмів державного регулювання інноваційних процесів в Україні та регіонах – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – Механізми державного управління. – Донецький державний університет управління, Донецьк, 2005.
9. Управління розвитком суб'єктів господарювання : монографія / [авт. кол.: О.Л. Яременко, О.М. Панкратова, В.Г. Яременко та ін.]; за заг. ред.: О.Л. Яременко, Г.В. Строкович; Нар. укр. акад. – Х.: Вид-во НУА, 2008. – 500 с.
10. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артёмова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.
11. Друкер, Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 272 с.
12. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с. : табл., рис.
13. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015 році – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
14. Доповідь «Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією)» за період 2012-2014 років – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm